

Jeremiasz Salamon

WPŁYW KANDYDATÓW NA GŁOSOWANIE PODZIELONE W MIESZANYCH SYSTEMACH WYBORCZYCH¹

Słowa kluczowe:

głosowanie podzielone, głosowanie personalne, zachowania wyborcze, mieszany system wyborczy, współczynnik SF

Wprowadzenie

Głosowanie podzielone stanowi jedno z najbardziej intrygujących zagadnień we współczesnych studiach wyborczych². Badania nad tym fenomenem zapoczątkowano w Stanach Zjednoczonych, gdzie podział głosów oznacza udzielenie poparcia kandydatom reprezentującym odmienne ugrupowania polityczne,

¹ Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki, przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/01/N/HS5/01269.

² W literaturze anglojęzycznej dla nazwania tego zachowania wyborczego najczęściej wykorzystywane są następujące terminy: *split ticket voting* (głosowanie podzielone), *ticket splitting* (podział głosów) oraz *split ticket* (podzielony głos). W niektórych pracach możemy również natrafić na określenia *divided voting* oraz *divided vote*, które jednakowoż odnoszą się do tego samego zjawiska co *split ticket voting* oraz *split ticket*. Terminem *divided voting* posługują się m.in. Barry C. Burden i David C. Kimball. Para badaczy definiuje głosowanie podzielone (*divided voting*) jako zachowanie obywateli, którzy dzielą swoje głosy pomiędzy dwa główne amerykańskie ugrupowania, zarówno przy okazji jednej elekcji, jak również pomiędzy wyborami organizowanymi do różnych organów. W ich opinii *ticket splitting* stanowi szczególnie istotną formę *divided voting*, w związku z czym posługują się oboma terminami zamiennie. Termin *divided voting* pojawia się również w pracach europejskich badaczy. Wykorzystuje go m.in. włoski politolog Roberto D'Alimonte. W polskim piśmiennictwie brak jednego odpowiednika terminu *split ticket voting*. W pracy poświęconej systemowi wyborczemu Republiki Federalnej Niemiec, Janusz Janiszewski posługuje się terminami *splitting* oraz „mieszanie głosów”. Z kolei w polskim wydaniu pracy Dietera Nohlena zatytułowanej *Prawo wyborcze i system partyjny. O teorii systemów wyborczych*, mamy do czynienia z naprzemiennym wykorzystaniem następujących określeń: „rozdział głosów”, „podział głosów” oraz „rozczerpienie głosów”. Natomiast wyborcy, którzy wyrażają swoje preferencje wyborcze poprzez jednoczesne udzielanie poparcia różnym siłom politycznym, określane są mianem „rozdzielaczy głosów”. Oczywiście każdy z powyższych terminów odnosi się do tego samego zachowania wyborczego. W niniejszym artykule, autor będzie posługiwał się terminami „głosowanie podzielone” oraz „podział głosów”.

B.C. Burden, D.C. Kimball, *Why Americans Split Their Ticket. Campaign Competition, and Divided Government*, The University of Michigan Press, 2002, s. 2-3; R. D'Alimonte, *Mixed Electoral Rules, Partisan Realignment, and Party System Change in Italy*, [w:] *Mixed Member Electoral Systems. The Best of Booth Worlds?*, red. M.S. Shugart, M.P. Wattenberg, Oxford, s. 337; J. Janiszewski, *System wyborczy RFN*, Toruń 1982, s. 156-159; D. Nohlen, *Prawo wyborcze i system partyjny. O teorii systemów wyborczych*, Warszawa 2004, s. 331-336 oraz 438.

rywalizujące w wyborach do różnych organów, przeprowadzanych tego samego dnia i za pomocą jednej karty wyborczej³. Konstrukcja amerykańskiego systemu wyborczego umożliwia dzielenie głosów w wielu kombinacjach.

Wraz z rozpowszechnianiem się mieszanych systemów wyborczych, zjawisko głosowania podzielonego stało się przedmiotem zainteresowania również badaczy zajmujących się tą formą wyłaniania reprezentacji. Początkowo badanie tego zachowania w systemach mieszanych możliwe było jedynie przy okazji wyborów do niemieckiego Bundestagu. Dopiero na początku lat 90. ubiegłego stulecia, kiedy to szereg państw (m.in. Nowa Zelandia, Włochy, Japonia, Federacja Rosyjska, Węgry) przeprowadziło reformy prawa wyborczego, polegające na wprowadzeniu mieszanego systemu wyborczego, badacze zyskali bogaty materiał empiryczny, pozwalający na kompleksowe badanie tego zachowania wyborczego. W kontekście stosunkowo niedługiej historii badań nad głosowaniem podzielonym w mieszanych systemach wyborczych, niezwykle trafnym staje się stwierdzenie Barry'ego C. Burdena oraz Gretchen Helmke, iż *podczas, gdy teorie zmierzające do wyjaśnienia tego intrygującego zachowania wyborczego w Stanach Zjednoczonych są dobrze rozwinięte, aczkolwiek w dalszym ciągu żywo dyskutowane, nadal niewiele wiemy, w jakim zakresie znajdują one zastosowanie także w odniesieniu do pozostałych części świata*⁴.

Niniejszy artykuł koncentruje się na wpływie, jaki kandydaci, rywalizujący o mandaty w segmencie większościowym mieszanych systemów wyborczych, wywierają na decyzje elektoratu o podziale głosów. Zastosowanie w tej części systemu reguły większości oraz jednomandatowych okręgów wyborczych przyczynia się do nadania rywalizacji wyborczej spersonalizowanego charakteru, zgodnie

---

³ B.C. Burden, D.C. Kimball, *Why Americans Split Their Ticket...*, s. 3; V.V. Chari, L.E. Jones, R. Morima, *The Economics of Split-Ticket Voting in Representative Democracies*, „The American Economic Review”, vol. 87, nr 5, 1997, s. 957; W. De Vries, L. Tarrance Jr., *The Ticket-Splitters. A New Force in American Politics*, Michigan 1972, s. 29, 125; I. McAllister, R. Darcy, *Sources of Split-Ticket Voting in the 1988 American Elections*, „Political Studies”, 1992, s. 695; D. Nohlen, *Prawo wyborcze i system partyjny...*, s. 438; F.U. Pappi, P.W. Tuner, *Electoral Behavior in Two-Vote System: Incentives for Ticket Splitting in German Bundestag Elections*, „European Journal of Political Research”, nr 41, 2002, s. 208.

⁴ B.C. Burden, G. Helmke, *The Comparative Study of Split-Ticket Voting*, „Electoral Studies”, nr 28, 2009, s. 1.

z którym dla elektoratu podejmującego decyzje odnośnie sposobu głosowania większe znaczenie powinni mieć poszczególni kandydaci oraz uosabiane przez nich wartości, aniżeli ich przynależność partyjna. Na tej postawie autor przyjął założenie, że wyborcy, dla których osobowość kandydata ma większe znaczenie niż jego afiliacja partyjna, będą przejawiać większą skłonność do podziału przysługujących im głosów. W celu weryfikacji powyższego założenia, analizie poddane zostały zarówno dane zagregowane (w postaci wyników elekcji), jak również dane zebrane indywidualnie w trakcie badań ankietowych.

Pojęcie głosowania podzielonego

Według najbardziej ogólnej definicji, głos uznaje się za podzielony, jeśli wyborca W udzielił poparcia partii/kandydatowi P w rywalizacji R , zaś w rywalizacji $\sim R$ zagłosował na partię/kandydata $\sim P$ ⁵. Z kolei udzielenie poparcia przez wyborcę W partii/kandydatowi P , zarówno w rywalizacji z R , jak i $\sim R$, jest równoznaczne z oddaniem spójnego głosu. To minimalistyczne ujęcie głosowania podzielonego ma bez wątpienia dwie zasadnicze zalety. Po pierwsze, dobrze oddaje istotę tego fenomenu, wyrażającą się w jednoczesnym udzielaniu poparcia różnym grupom; po drugie zwraca uwagę, iż ten rodzaj zachowania wyborczego stanowi cechę wielu systemów wyborczych, a w szczególności tych, które umożliwiają wyborcom wyrażenie preferencji wobec więcej niż jednego kandydata bądź partii politycznej. Swoje głosy mogą podzielić zarówno obywatele, którzy przy okazji jednej wizyty w lokalu wyborczym dokonują wyboru kandydatów do kilku organów znajdujących się na różnych szczeblach władzy, jak również ci, którzy wybierając swoich reprezentantów do jednego organu dysponują co najmniej dwoma głosami. Dlatego też w różnych kontekstach wyborczych głosowanie podzielone będzie przebiegało według odmiennych schematów.

Mnogość sytuacji, w których możliwym jest dokonanie podziału głosów poprzez jednoczesne udzielenie poparcia więcej niż jednej partii politycznej, domaga

---

⁵ Tamże, s. 2.

się pewnego uporządkowania. W tym celu najczęściej wykorzystywanym jest kryterium *kierunku* zgodnie, z którym przebiega podział głosów. Na jego podstawie wyróżnia się:

- a) horyzontalny podział głosów, który możliwy jest tylko w przypadku rywalizacji o wiele równoważnych (znajdujących się na tym samym szczeblu władzy) urzędów;
- b) wertykalny podział głosów, który pojawia się, gdy rywalizacja wyborcza toczy się o urzędy (organy) znajdujące się na różnych szczeblach władzy⁶.

Tabela 1 – Różnica między horyzontalnym a wertykalnym podziałem głosów

Horyzontalny podział głosów	Wertykalny podział głosów
<p>jednoczesne wybory do obu izb parlamentu (USA, Szwajcaria, Włochy, Rosja, Australia, Belgia, Polska);</p> <p>głosowanie preferencyjne (Irlandia, Szwajcaria);</p> <p>systemy wyborcze wykorzystujące wielomandatowe okręgi wyborcze oraz zasadę większości względnej (wybory do Senatu USA);</p> <p>mieszane systemy wyborcze (Węgry, Japonia, Niemcy, Nowa Zelandia).</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ jednoczesne wybory parlamentu i głowy państwa (USA, Meksyk, Brazylia); ➤ jednoczesne wybory do organów centralnych oraz regionalnych i lokalnych (Niemcy, Indie, Izrael, Wielka Brytania); ➤ jednoczesne wybory do organów samorządu terytorialnego (Polska); ➤ jednoczesne wybory narodowe oraz europejskie (do PE).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie B.C. Burden, G. Helmke, *The Comparative Study of Split-Ticket Voting*, „Electoral Studies”, nr 28, 2009, s. 1-7 oraz A. Sanz, *Split-Ticket Voting In Multi Level Electoral Competition: European, National and Regional In Spain*, [w:] *The Multilevel Electoral System of UE*, red. C. van der Eijk, H. Schmitz, Mannheim 2008, s. 101-136.

Analiza przeprowadzona w niniejszym artykule dotyczy horyzontalnego podziału głosów, z którym mamy do czynienia w mieszanych systemach wyborczych. Za jej przedmiot autor obrał systemy wyborcze wykorzystywane do wyłaniania

⁶ B.C. Burden, G. Helmke, *The Comparative Study of Split-Ticket Voting...*, s. 2-3; A. Sanz, *Split-Ticket Voting In Multi Level Electoral Competition: European, National and Regional In Spain*, [w:] *The Multilevel Electoral System of UE*, red. C. van der Eijk, H. Schmitz, Mannheim 2008, s. 102-106.

parlamentów Republiki Federalnej Niemiec, Nowej Zelandii, Szkocji, Walii, Węgier, Japonii oraz Włoch (lata 1994-2005).

Głosowanie podzielone w mieszanych systemach wyborczych – pojęcie i przyczyny

Mieszane systemy wyborcze stanowią unikalną kombinację elementów charakterystycznych dla większościowych oraz proporcjonalnych systemów wyborczych, która umożliwia wyborcy wyrażenie poparcia zarówno dla listy wyborczej najbardziej przezeń preferowanego ugrupowania (w części proporcjonalnej), jak i oddanie głosu na kandydata będącego jego pierwszą preferencją w części większościowej systemu. W tym miejscu pamiętać należy, że kandydat popierany przez wyborcę nie musi być w żaden sposób związany z ugrupowaniem, które zgłosiło swoją listę do rywalizacji o mandaty w części proporcjonalnej. Zatem z głosowaniem podzielonym w mieszanych systemach wyborczych mamy do czynienia w sytuacji, gdy wyborca w proporcjonalnej części systemu udziela poparcia jednej z zaproponowanych mu list partyjnych, podczas gdy w głosowaniu większościowym oddaje swój głos na kandydata ugrupowania innego niż to, którego listę poparł w głosowaniu proporcjonalnym⁷.

Dyskusja na temat przyczyny głosowania podzielonego w mieszanych systemach wyborczych toczy się pomiędzy badaczami uznającymi ten rodzaj zachowania wyborczego za rezultat strategicznych działań wyborców, a zwolennikami poglądu, według którego za rozdziałem głosów kryją się przesłanki o charakterze irracjonalnym. Innymi słowy, przedmiot dyskusji sprowadza się do udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy wyborcy dzielący swoje głosy czynią to w świadomy i przemyślany sposób dążąc do osiągnięcia określonych celów i korzyści, czy też fenomen ten wynika z ich chaotycznych działań. Przyjmując za kryterium charakter przyczyn kryjących się za decyzją wyborcy o dokonaniu podziału głosów, Hillary Pearse wyróżnia dwa rodzaje tego zachowania wyborczego:

---

⁷ S. Bartolini, *Political Consequences of the Italian Mixed Electoral System (1994–2001)*, Referat przygotowany na konferencję „Wybory i demokracja”, Instytut Nauk Społecznych Uniwersytetu Lizbońskiego, 1-2 lutego 2002 r. Tekst referatu dostępny na: <http://www.ics.ul.pt/ceapp/english/conferences/fulbright/4SBartolini.pdf>, 26.06.2012.

- a) instrumentalny podział głosów, który obejmuje wszystkie głosy będące kombinacją nie tylko poparcia dla kandydata mającego realne szanse na odniesienie zwycięstwa w okręgu jednomandatowym oraz poparcia dla partii politycznej mającej realne szanse na przekroczenie progu ustawowego i udział w procesie dystrybucji mandatów, ale przede wszystkim stanowiące w pełni ideologicznie spójny („kompatybilny”) wybór. Tego rodzaju zachowanie stanowi przejaw strategicznego głosowania, zgodnie z którym wyborca dzieli swoje głosy by uniknąć zmarnowania któregoś z nich;
- b) ekspresyjny podział głosów, który dotyczy wszystkich głosów oddanych na kandydatów mających znikome szanse na zdobycie mandatu, partie polityczne, które nie mają szans na przekroczenie progu wyborczego i tym samym uczestnictwo w dystrybucji mandatów, jak również głosów „ideologicznie niekompatybilnych”, czyli oddanych na ugrupowania oraz reprezentujących je kandydatów, które dzieli tak znaczny ideologiczny dystans, że mało prawdopodobnym jest, by po wyborach stworzyły wspólną koalicję. Motywacją do oddania tego głosu może być również chęć szczerego wyrażenia preferencji politycznych bądź też dezorientacja związana z brakiem zrozumienia zasad funkcjonowania systemu dwóch głosów⁸.

Zgodnie z powyższym, wśród przyczyn instrumentalnego podziału głosów w mieszanych systemach wyborczych w pierwszym rzędzie wskazuje się na:

- głosowanie strategiczne – wyborca udziela poparcia różnym siłom politycznym poprzez oddanie głosu w części proporcjonalnej na listę partii politycznej, bądź też w części większościowej na kandydata, nie będących jego pierwszą preferencją polityczną, zakładając, iż w ten sposób wywrze większy wpływ na

---

⁸ H. Pearse, *Making the most of a two vote ballot: Vote adaptation to more complex electoral system*, Referat przygotowany na doroczny zjazd Kanadyjskiego Stowarzyszenia Nauk Politycznych, Uniwersytet Zachodniego Ontario, 2 czerwca 2005 r. Tekst referatu dostępny pod linkiem: <http://www.cpsa-acsp.ca/papers-2005/Pearse.pdf>, 07.06.2012.

rozstrzygnięcie wyborów niż w przypadku szczerego wyrażenia preferencji poprzez oddanie spójnego głosu⁹;

- głosowanie koalicyjne – przyczyną podziału głosów w mieszanych systemach wyborczych może być chęć udzielenia poparcia dwóm ugrupowaniom, które po wyborach najprawdopodobniej powołają rząd koalicyjny. Autorzy niektórych prac zwracają uwagę, że mieszane elekcje mogą przybrać formę plebiscytu na temat charakteru przyszłego gabinetu (jedno- lub wielopartyjny), w którym podział głosów może być interpretowany jako forma wyrażania sympatii wobec rządu koalicyjnego¹⁰.

Natomiast za ekspresyjnym podziałem głosów kryją się przede wszystkim takie przyczyny, jak:

- konieczny podział głosów (ang. *necessary split ticket voting*) – część wyborców może być zmuszona do rozdzielenia swoich głosów pomiędzy różne siły polityczne, wskutek działań podjętych przez ugrupowania będące ich pierwszą preferencją polityczną. Dotyczy to w szczególności partii politycznych, które nie rejestrują swoich kandydatów oraz list we wszystkich okręgach wyborczych. W konsekwencji ich sympatycy zostają pozbawieni możliwości oddania spójnego głosu będącego wyrazem poparcia dla listy oraz kandydata¹¹;
- brak zrozumienia zasad systemu wyborczego - wyborcy dzielący swoje głosy wskutek braku zrozumienia zasad systemu wyborczego czynią to

---

⁹ K. Benoit, *Evaluating Hungary's Mixed-Member, Electoral System*, [w:] *Mixed-Member systems: The best of the both worlds?...*, s. 479; H. van der Kolk, *Split Ticket Voting In Mixed Member Proportional Systems: The Hypothetical Case of The Netherlands*, „Acta Politica”, 2006, nr 41, s. 165.

¹⁰ R. Johns, Ch. Carman, *Coping with Coalitions? Scottish Voters Under a Proportional System*, „Representation”, vol. 4, nr 4, 2008, s. 309-310; R. Miller, J. Karp, *A Vote for Coalition Government?*, [w:] *Voters' Veto. The 2002 Election in New Zealand and the Consolidation of Minority Government*, red. J. Vowles, P. Aimer, S. Banducci, J. Karp, R. Miller, Auckland University Press, Auckland 2004; H. Pearse, *Making the most of a two vote ballot: Vote adaptation to more complex electoral system*, Referat przygotowany na doroczny zjazd Kanadyjskiego Stowarzyszenia Nauk Politycznych, Uniwersytet Zachodniego Ontario, 2 czerwca 2005 r. Tekst referatu dostępny pod linkiem: <http://www.cpsa-acsp.ca/papers-2005/Pearse.pdf>, 07.06.2012.

¹¹ B.C. Burden, *Candidate-Driven Ticket Splitting in 2000 Japanese Elections*, „Electoral Studies”, nr 28, 2009, s. 33-40; T. Gschwend, H. van der Kolk, *Split Ticket Voting In Mixed Member Proportional Systems: The Hypothetical Case of The Netherlands...*, s. 163-179.

w przekonaniu, iż przysługujące im głosy służą do wyrażania pierwszej oraz drugiej preferencji politycznej, bądź też uznają, że każdy z głosów ma takie samo znaczenie dla liczby mandatów, którą po wyborach obsadzą w izbie poszczególne ugrupowania¹²;

- kampania wyborcza partii politycznych oraz kandydatów—im więcej komunikatów nakłaniających wyborców do podziału głosów pojawi się w trakcie kampanii wyborczej, tym większe prawdopodobieństwo wystąpienia tego rodzaju zachowania¹³;
- głosowanie personalne (ang. *personal vote*).

Podział głosów ze względu na osobę kandydata w mieszanych systemach wyborczych

Z głosowaniem podzielonym ze względu na osobę kandydata mamy do czynienia w sytuacji, gdy wyborca w części proporcjonalnej systemu wyborczego udziela poparcia liście najbardziej przez siebie preferowanego ugrupowania, zaś w okręgu jednomandatowym popiera kandydata w żaden sposób nie związanego z tym ugrupowaniem, przedkładając przy podejmowaniu decyzji o udzieleniu poparcia jego indywidualne walory (np. doświadczenie, zasługi w pracy na rzecz społeczności zamieszkującej okręg) nad afiliację partyjną oraz szanse na zdobycie mandatu¹⁴.

W ten sposób cechy szczególne kandydata oraz jego osobisty apel skierowany bezpośrednio do elektoratu mogą uczynić zeń beneficjenta głosowania podzielonego.

---

¹² J.A. Karp, *Political Knowledge About Electoral Rules: Comparing Mixed Member Proportional Systems in Germany and New Zealand*, „Electoral Studies”, vol. 25, nr 4, 2006, s. 714-730.

¹³ R.J. Jonston, C.J. Pattie, *Campaigning and Split-Ticket Voting in New Electoral Systems: The First MMP Elections in New Zealand, Scotland and Wales*, „Electoral Studies”, nr 21, 2002, s. 583-600.

¹⁴ Ch. Carman, R. Johns, *Attitudes to Coalition and Split-Ticket Voting: The Scottish Parliament Elections of 2007*, Referat przedstawiony na warsztatach „Demokratyczna odpowiedzialność wyborców i koalicji”, Uniwersytet w Exeter 5-6 października 2007 r. Tekst referatu dostępny pod linkiem:

<http://www.scottishelectionstudy.org.uk/docs/Exeter07.pdf>, 13.06.2012; T. Gschwend, *Ticket-Splitting and Strategic Voting in Mixed Electoral Systems...*; E.S. Krauss, R. Pekkanen, *Explaining Party Adaptation to Electoral Reform: The Discreet Charm of LDP?*, „Journal of Japanese Studies”, vol. 30, nr 1, 2004, s. 5; R.G. Moser, E. Scheiner, *Strategic Splitting and Personal Vote in Mixed Member Electoral Systems*, „Legislative Studies Quarterly”, vol. 30, nr 2, 2005, s. 259.

U podstaw tego rodzaju zachowania elektoratu mogą leżeć zarówno chęć zabezpieczenia interesów okręgu wyborczego, jak i troska o zachowanie jego tożsamości¹⁵. Wyborcy chcący osiągnąć tego typu cele będą postrzegali kandydatów m.in. przez pryzmat następujących czynników:

- a) chęć oraz umiejętność przyszłego deputowanego do pomocy w rozwiązywaniu specyficznych problemów trapiących okręg wyborczy;
- b) umiejętność przyszłego deputowanego do ściągania do okręgu zasobów gwarantujących rozwój lokalnej gospodarki oraz promowania interesów okręgu;
- c) zdolność do prezentowania określonego punktu widzenia wewnątrz ugrupowania;
- d) stopień podobieństwa deputowanego (m.in. pod względem pochodzenia, identyfikacji kulturowej, wyznawanych poglądów) do wyborców zamieszkujących okręg¹⁶.

Należy pamiętać, że powyższe cechy nie zawsze są zauważalne w bezpośredniej obserwacji. Zidentyfikowanie ich u poszczególnych kandydatów może nastręczać wielu trudności nie tylko badaczowi, ale przede wszystkim wyborcy, którego wiedza na temat poszczególnych z nich może nierzadko ograniczać się do znajomości imienia oraz afiliacji partyjnej. Trudno bowiem zakładać by wyborca wiedział, jaką pozycję zajmuje dany kandydat w partyjnej hierarchii oraz jakie są jego realne możliwości wywiązania się ze składanych w kampanii wyborczej obietnic. W literaturze przedmiotu przyjmuje się, iż podstawową wskazówką pozwalającą wyborcy zorientować się co do jakości oraz walorów danej kandydatury jest ubieganie się o reelekcję (tzw. inkumbencja)¹⁷. Z racji piastowania urzędu, kandydaci

---

¹⁵ K. Bawn, *Voters Responses to Electoral Complexity: Ticket Splitting, Rational Voters, and Representation in Federal Republic of Germany*, „British Journal of Political Science”, vol. 29, nr 3, 1999, s. 487-505; Ch. Carman, R. Johns, *Attitudes to Coalition and Split-Ticket Voting: The Scottish Parliament Elections of 2007...*; M. Herrmann, F.U. Pappi, *Strategic Voting in German Constituencies*, „Electoral Studies”, nr 27, 2008, s. 224.

¹⁶ K. Bawn, *Voters Responses to Electoral Complexity...*, s. 493-494.

¹⁷ W języku polskim brak terminu na określenie kandydatów aktualnie sprawujących dany urząd, którzy ubiegają się o ponowny wybór (reelekcję). W anglojęzycznej literaturze w odniesieniu do tego rodzaju

starający się o ponowny wybór nie tylko cieszą się większą rozpoznawalnością, ale również mogą pochwalić się większymi zasługami w pracy na rzecz okręgu oraz zamieszkującej go społeczności¹⁸. Zdobyć mandatu przysparza bowiem deputowanemu dwojakiego rodzaju korzyści: po pierwsze – zyskuje on kilka lat (w zależności od trwania kadencji) na przekonanie wyborców o swojej skuteczności, co jest okresem znacznie dłuższym niż trwająca zaledwie kilka tygodni kampania; po drugie – wchodzi w posiadanie środków, zarówno materialnych, jak i niematerialnych, które pozwalają mu odnosić sukcesy w pracy na rzecz okręgu. Oczywiście od deputowanego zależy, w jakim zakresie będzie w stanie wykorzystać posiadane atuty, niemniej jednak w większości przypadków wcześniejsze pełnienie mandatu oraz ubieganie się o reelekcję dają kandydatowi sporą przewagę nad pozostałą częścią stawki.

Dla decyzji o podzieleniu głosów ze względu na osobę kandydata nie bez znaczenia pozostaje również kontekst instytucjonalno-polityczny, w którym odbywają się wybory. Według Roberta G. Mosera oraz Ethana Scheinera czynnikami, które mogą wpływać na występowanie personalnego rozdziału głosów w mieszanych systemach wyborczych są: typ systemu wyborczego, typ systemu wyborczego wykorzystywanego przed wprowadzeniem systemu mieszanego oraz poziom instytucjonalizacji systemu partyjnego.

Zdaniem badaczy mieszane systemy wyborcze, w których występuje mechanizm kompensacyjny w mniejszym stopniu zachęcają poszczególne partie polityczne oraz ich kandydatów do prowadzenia spersonalizowanych kampanii

---

kandydatur powszechnie używa się słowa *incumbent* (od łac. *incumbere*). Natomiast sytuację, w której o reelekcję ubiega się polityk piastujący urząd, określana jest jako *incumbency*. Mając na uwadze troskę o przejrzystość wyводу oraz dążąc do uniknięcia chaosu terminologicznego, autor niniejszej rozprawy w odniesieniu do polityków starających się o reelekcję będzie posługiwał się terminem „inkumbent”, zaś terminem „inkumbencja” dla scharakteryzowania rywalizacji w okręgu wyborczym. Por. m.in. J. Flis, *Prezydenci, partie i partnerstwo*, tekst dostępny pod linkiem <http://jaroslawflis.salon24.pl/250807,prezydenci-partie-partnerstwo>, 26.08.2011.

¹⁸ K. Bawn, *Voters Responses to Electoral Complexity...*, s. 494-495; B.C. Burden, *Candidate-Driven Ticket Splitting in 2000 Japanese Elections...*, s. 33-40; J. Hainmueller, H.L. Kern, *Incumbency as a Source of Spillover Effects in Mixed Electoral Systems: Evidence from Regression-Discontinuity Design*, „Electoral Studies”, nr 27, 2008, 215-217; R.G. Moser, E. Scheiner, *Strategic Splitting and Personal Vote in Mixed Member Electoral Systems...*, s. 268.

wyborczych, w których centralną rolę będzie odgrywał kandydat. W systemach kompensacyjnych wpływ części większościowej na ostateczną liczbę mandatów obsadzanych przez poszczególne ugrupowania jest ograniczony. Dodatkowo powoduje to, że wyborcy dysponują zdecydowanie słabszymi przesłankami, by w okręgach jednomandatowych porzucać kandydatów mniejszych ugrupowań (np. system wyborczy do niemieckiego Bundestagu)¹⁹. Z kolei w mieszanych systemach wyborczych, w których nie mamy do czynienia z mechanizmem kompensacji, a obie części systemu niezależnie od siebie dystrybuują mandaty, partie polityczne będą bardziej skłonne do przywiązywania w swoich kampaniach większej wagi do kandydatów. To z kolei będzie wywoływało u wyborców większą chęć do dzielenia głosów (np. system wyborczy do japońskiej Izby Reprezentantów oraz wykorzystywany w latach 1993-2005 mieszany system wyborczy do Dumy Państwowej Federacji Rosyjskiej).

Poprzednio wykorzystywany system wyborczy ma również znaczenie dla pojawienia się głosowania podzielonego. Większej częstotliwości tego zachowania należy oczekiwać w państwach, które przed wprowadzeniem mieszanego systemu wyborczego wykorzystywały system mający spersonalizowany charakter (np. system większościowy lub system pojedynczego głosu nieprzechodniego)²⁰.

Szczególnie istotnym czynnikiem, który może zachęcać wyborców do personalnego podziału głosów jest stopień instytucjonalizacji systemu partyjnego. Im jest on niższy tym większe prawdopodobieństwo wystąpienia podziału głosów ze względu na kandydata. W dobrze rozwiniętych i ustabilizowanych systemach partyjnych afiliacja jest dla wyborców podstawowym źródłem informacji o kandydatach oraz ich szansach na odniesienie zwycięstwa. Dzięki temu elektorat może głosować w sposób strategiczny, porzucając kandydatów, których poparcie może wiązać się ze zmarnowaniem głosów. Z kolei, charakterystyczna zwłaszcza dla młodych demokracji, niestabilność systemu partyjnego uniemożliwia wyborcom

---

¹⁹ R.G. Moser, E. Scheiner, *Mixed Electoral Systems and Electoral System Effects: Controlled Comparison and Crossnational Analysis*, „Electoral Studies”, nr 23, 2004, s. 580.

²⁰ T. Gschwend, H. van der Kolk, *Split Ticket Voting In Mixed Member Proportional Systems: The Hypothetical Case of The Netherlands...*, s. 167-168.

kultywowanie długotrwałej lojalności wobec tego czy innego ugrupowania. Wobec braku powszechnych i utrwalonych preferencji partyjnych, wielu wyborców zostaje pozbawionych wskazówek odnośnie sposobu głosowania i, w związku z tym, musi podejmować decyzje o udzieleniu poparcia na podstawie takich przesłanek jak patronat (protekcja), inkumbencja oraz osobiste charakterystyki poszczególnych kandydatów²¹. Innymi słowy, niestabilny system partyjny, w którym pomiędzy elekcjami partie pojawiają się i znikają, zmusza wielu wyborców do niestabilnych zachowań, czego główną przyczyną jest brak możliwości wyrażenia w głosowaniu lojalności wobec ugrupowań, które nie rywalizują w następujących po sobie elekcjach²².

Dane zagregowane

W dalszej części artykułu analizie zostanie poddane zachowanie elektoratu głosującego w mieszanych systemach wyborczych, polegające na rozdziale głosów pomiędzy różne siły polityczne ze względu na kandydata zabiegającego o poparcie w okręgu jednomandatowym. W tym celu wykorzystane zostały zarówno dane zagregowane (w postaci wyników wyborów), jak również indywidualne (badania opinii wyborców). Uzasadnieniem dla wyborów pierwszego źródła danych jest komparatystyczny charakter pracy, której przedmiotem są zróżnicowane pod względem konstrukcji systemy wyborcze. Jedynie dane zagregowane dają możliwość dokonania tego rodzaju zestawienia. Ponadto należy pamiętać (na co zwracał uwagę m.in. Douglas W. Rea), że powszechna niemal dostępność oraz „taniaść” (w sensie możliwości ich gromadzenia) zagregowanych danych, zachęca do prowadzenia zakrojonych na szeroką skalę porównywalnych oraz powtarzalnych badań. Zagregowane dane w postaci wyników wyborów stanowią „najtwardszy”, spośród wszystkich dostępnych, rodzaj informacji. Oznacza to, że ich znaczenie oraz możliwość dokonywania na ich podstawie porównań w niewielkim stopniu różnią się

---

²¹ R.G. Moser, E. Scheiner, *Strategic Voting in Established and New Democracies: Ticket-Splitting in Mixed-Member Electoral Systems...*, s. 53.

²² R. Rose, N. Munro, S. White, *Voting in Floating Party System: The 1999 Duma Election*, „Europe-Asia Studies”, vol. 53, nr 3, 2001, s. 423.

nie tylko w odniesieniu do poszczególnych obszarów badawczych, ale również czasu oraz metody, za pomocą której badanie jest przeprowadzane. Niestety, przymiot jednoznaczności oraz porównywalności w mniejszym stopniu dotyczy większości danych sondażowych. Ponadto nie należy zapominać, iż niezależnie od tego, jak wielce skomplikowany socjo-psychologiczny proces kryje się za decyzją wyborczą, to głosy same w sobie zawsze stanowią będą podstawowy instrument, za pomocą którego dokonuje się polityczna wymiana. Dlatego też „twardość” oraz dostępność czynią ze zagregowanych wyników wyborów istotną część danych wykorzystywanych we wszelkiego rodzaju analizach politycznych²³.

Wskaźnik *candidate vote gap* jako miara głosowania podzielonego w mieszanych systemach wyborczych

Jeżeli dla wyborców głosujących w mieszanych systemach wyborczych większe znaczenie miałoby poszczególni kandydaci niż ich afiliacja partyjna, należy oczekiwać, że ugrupowania będą zdobywały więcej głosów w części większościowej niż proporcjonalnej systemu. Wskaźnikiem wykorzystywanym do pomiaru tego zjawiska jest tzw. *candidate vote gap*, będący różnicą pomiędzy odsetkiem głosów zdobytych w okręgu jednomandatowym przez kandydata a odsetkiem głosów zdobytych w tym samym okręgu przez listę wyborczą reprezentowanego przezeń ugrupowania. Ujemna wartość wskaźnika oznacza, że kandydat zanotował w okręgu gorszy wynik niż jego macierzyste ugrupowanie, zaś dodatnia, że wypadł w głosowaniu lepiej. Na podstawie dodatniej wartości wskaźnika można zatem przyjąć, że to kandydat, a nie reprezentowane przezeń ugrupowanie, miał większe znaczenie dla wyborców podejmujących decyzje o udzieleniu poparcia²⁴. Niektórzy badacze interpretują systematycznie utrzymującą się dodatnią wartość wskaźnika jako przejaw

---

²³ D.W. Rea, *Political Consequences of Electoral Laws*, Londyn 1971, s. 7-8.

²⁴ K. Bawn, *Voters Responses to Electoral Complexity: Ticket Splitting, Rational Voters, and Representation in Federal Republic of Germany...*, s. 492-493; N. Yargomskaya, *The Effects of the Electoral System and Electoral Strategies*, [w:] *The 1999-2000 National Elections in Russia. Analyses, Documents and Data*, V. Gel'man, G.V. Golosov, E. Meleshkina, Berlin 2005, s. 78.

instytucjonalnej słabości ugrupowania, które zdobywa poparcie głównie dzięki sympatii, jaką wyborcy darzą jego kandydatów, a nie partię jako organizację²⁵.

Zaprezentowane w poniższej tabeli wyniki pokazują, że w zdecydowanej większości przypadków kandydaci zdobywali więcej głosów niż listy wyborcze zarejestrowane przez ich partie polityczne. Nie powinny dziwić dodatnie wartości wskaźnika osiągnięte przez ugrupowania w Szkocji, Wali, Nowej Zelandii oraz Japonii. Każde z państw wykorzystywało bowiem w przeszłości spersonalizowane systemy wyborcze, co bez wątpienia przyczyniło się do wytworzenia wśród elektoratu schematu głosowania, w którym to kandydat, a nie jego afiliacja partyjna, stanowi dla wyborcy kluczowe kryterium przy podejmowaniu decyzji o udzieleniu poparcia.

Osobnego komentarza wymaga natomiast rezultat zanotowany przez kandydatów nowozelandzkiej Partii Narodowej w 2011 r. Wartość wskaźnika *candidate vote gap* sugeruje, iż w tej elekcji nie cieszyli się oni szczególnym powodzeniem wśród wyborców. Za niską wartość wskaźnika odpowiedzialny jest wynik kandydatów Partii Narodowej zanotowany w dwóch okręgach: Epsom (-26,72) oraz Ohariu (-31,04). W obu okręgach kandydaci tego ugrupowania zabiegali jedynie o głosy oddawane przez wyborców w części proporcjonalnej systemu wyborczego. Zachowanie to było efektem porozumień zawartych w Epsom ze Stowarzyszeniem Konsumentów i Podatników NZ (ACT NZ) oraz w Ohariu ze Zjednoczoną Przyszłością (United Future). W obu przypadkach kandydaci tych ugrupowań nie tylko uzyskali wysoką dodatnią wartość wskaźnika (John Banks, lider ACT w Epsom 41,55), zaś Peter Dunne (Ohariu 36,80), ale przede wszystkim zdołali zdobyć mandat.

Warto również zwrócić uwagę na wysokie dodatnie wartości wskaźnika notowane przez japońską Partię Liberalno-Demokratyczną. W badanym okresie kandydaci tego ugrupowania zdobywali średnio o ok. 10% więcej głosów niż lista partyjna. Sytuację tę można interpretować jako potwierdzenie funkcjonującego w literaturze przedmiotu poglądu, jakoby partia nie cieszyła się zbyt dużą popularnością

---

²⁵ N. Yargomskaya, *The Effects of the Electoral System and Electoral Strategies...*, s. 78.

wśród japońskiego elektoratu, zaś źródłem jej sukcesów byli reprezentujący ją w okręgach jednomandatowych popularni i rozpoznawalni kandydaci.

Z kolei w niemieckim systemie wyborczym mamy do czynienia z niewielkim, aczkolwiek z punktu widzenia powodowanych konsekwencji, znaczącym efektem głosowania podzielonego, wywoływanego przez kandydatów w okręgach jednomandatowych²⁶. Odpowiedzialne za ten stan rzeczy wydają się być przede wszystkim dwie przyczyny: po pierwsze – w konsekwencji kompensacyjnej konstrukcji niemieckiego systemu wyborczego, wyborcy mają niewiele powodów by dzielić swoje głosy ze względu na kandydatów rywalizujących w okręgach; po drugie – czemu dowodzą liczne badania – podejmując decyzję o udzieleniu poparcia, spora część niemieckich wyborców kieruje się przede wszystkim afiliacją partyjną²⁷. Większość z nich, na co zwraca uwagę m.in. Eckhard Jesse, nie jest nawet w stanie podać imienia i nazwiska kandydatów ubiegających się o mandat w ich okręgu wyborczym²⁸. Widać zatem wyraźnie, iż w Republice Federalnej Niemiec podział głosów ze względu na osobę kandydata jest neutralizowany przez kompensacyjny charakter systemu wyborczego oraz spore znaczenie afiliacji partyjnej dla decyzji podejmowanych przez wyborców.

W badanym okresie jedynie CDU/CSU oraz SPD regularnie uzyskiwały dodatnie wartości *candidate vote gap*. Zresztą, w latach 1953-2009 tylko raz zdarzyło się by listy wyborcze jednego z dwóch głównych niemieckich ugrupowań uzyskały lepszy rezultat niż ich kandydaci. Miało to miejsce w 1953 r., kiedy to wskaźnik *candidate*

---

²⁶ G.K. Roberts, *German Electoral Politics*, Manchester University Press, Manchester, Nowy Jork, 2005, s. 64; R.G. Moser, E. Scheiner, *Strategic Splitting and Personal Vote in Mixed Member Electoral Systems...*, s. 269 i nast.

²⁷ M. Herrmann, F.U. Pappi, *Strategic Voting in German Constituencies...*, s. 234; E. Jesse, *Split-Voting in the Federal Republic of Germany: An Analysis of the Federal Elections from 1953 to 1987*, „Electoral Studies”, vol. 7, nr 2 1988, s. 113; J. Roper, Ch. Holtz-Bacha, G. Mazzoleni, *The Politics of Representation. Election Campaigning and Proportional Representation*, Nowy Jork, Waszyngton, Baltimore, Berno, Frankfurt, Berlin, Bruksela, Wiedeń, Oksford 2004, s. 85; D. Nohlen, *Prawo wyborcze i system partyjny...*, s. 332; T. D. Lancaster, *Candidate Characteristics and Electoral Performance: A Long-Term Analysis of German Bundestag [w:] Stability and Change in Germany Elections. How Electorates Merge, Converge, or Colide*, red. Ch.J. Andersen, C. Zelle, Westport, Connecticut, Londyn 1998, s. 282 i nast.

²⁸ E. Jesse, *Elections. The Federal Republic of Germany in Comparison*, Nowy Jork, Oxford, Monachium 1990, s. 7; E. Jesse, *The West German Electoral System: The Case for Reform, 1949-1987*, „West European Politics”, 10:3, 1988, s. 442.

vote gap zanotowany przez chadecję osiągnął wartość -1,5. Dodatkowo wartości wskaźnika znajdują swoje odzwierciedlenie w rezultatach rywalizacji w okręgach jednomandatowych, które w przygniatającej większości przypadków padają łupem socjaldemokratów oraz chadeków.

Może zatem wydawać się, że kandydaci obu ugrupowań stanowią dla niemieckich wyborców tak atrakcyjną ofertę, że w części większościowej systemu porzucają oni reprezentantów partii politycznej zajmującej pierwsze miejsce w ich szeregu preferencji. Interpretacja ta wydaje się jednak nazbyt optymistyczna. Dodatkowo wartości wskaźnika *candidate vote gap* dwóch największych niemieckich ugrupowań, którym towarzyszą ujemne wartości notowane przez mniejsze ugrupowania, interpretować należy jako efekt strategicznych zachowań niemieckiego elektoratu²⁹. Dominacja kandydatów chadecji oraz socjaldemokracji w części większościowej systemu wyborczego powoduje, że zwolennicy pozostałych ugrupowań, chcąc uniknąć zmarnowania swojego pierwszego głosu, przenoszą poparcie na kandydata reprezentującego jedno z nich. Spostrzeżenie to jest zgodne z ustaleniami badaczy odnośnie kierunków, w których wędrują głosy niemieckich rozdzielaczy. Okazuje się bowiem, że sympatycy mniejszych ugrupowań (zwłaszcza FDP oraz Zielonych) chętnie oddają pierwszy głos na kandydata chadecji bądź socjaldemokracji³⁰. Reasumując, raz jeszcze należy podkreślić, iż w zdecydowanej większości przypadków za dodatnimi wartościami wskaźnika *candidate vote gap*, notowanymi przez CDU/CSU oraz SPD, należy doszukiwać się strategicznych zachowań wyborców, a nie głosowania personalnego.

---

²⁹ Por. m.in. K. Bawn, *Voters Responses to Electoral Complexity: Ticket Splitting, Rational Voters, and Representation in Federal Republic of Germany...*, s. 487-505.

³⁰ Por. m.in. T. Gschwend, R. Johnston, Ch. Pattie, *Split-Ticket Patterns in MMP Election System: Estimates and Analyses of Their Spatial Variation of German Federal Election 1998*, „British Journal of Political Science”, nr 33, 1998, s. 111-113; D. Nohlen, *Prawo wyborcze i system partyjny...*, s. 335; G.K. Roberts, *German Electoral Politics...*, s. 62; Th. Saalfeld, *Germany: Stability and Strategy in Mixed-Member Proportional System*, [w:] *The Politics of Electoral Systems*, red. M. Gallagher, P. Mitchell, Oxford 2005, s. 222-224.

Tabela 2. Candidate vote gap w 6 mieszanych systemach wyborczych (Szkocja, Walia, Węgry, Japonia, Nowa Zelandia, RFN).

	Szkocja						Walia						Węgry					
	1999	2003	2007	2011	1999	2003	2007	2011	1999	2003	2007	2011	1998	2002	2006	2010		
Partia Pracy	5,2	5,3	1,9	1,4	Partia Pracy	2,2	3,4	2,6	5,4	Węgierska Partia Socjalistyczna (MSZP)	-2,4	-1,6	-2,9	2				
Szkocka Partia Narodowa	1,4	2,9	3	5,4	Plaid Cymru	-2,1	1,5	1,4	2,5	Fidesz-MPP-MDF	-2,28	-1,7	0	0,7				
Szkocka Partia Konserwatywna i Unionistyczna	0,2	1,1	2,7	1,5	Konserwatyści	-0,7	0,7	0,9	1,4	Sojusz Wolnych Demokratów (SZDSZ)	2,3	1,2	-0,2	nd				
Liberalni Demokraci	1,8	3,6	4,9	2,7	liberalni Demokraci	1	1,4	3,1	2,6	Węgierska Partia na Rzecz Sprawiedliwości i Życia (MIEP)	0,1	0,2	nd	nd				
Japonia																		
Nowa Zelandia																		
Partia Liberalno-Demokratyczna	12,7	8,8	9,6	5	Partia Pracy	3,4	-0,8	1,2	7,6	CDU/CSU	4,5	2,6	5,7	5,6				
Demokratyczna Partia Japonii	2,4	-0,7	5,4	12	Partia Narodowa	9,6	1,3	1,7	0	SPD	2,9	3,4	4,2	4,9				
Japońska Partia Komunistyczna	0,9	0,3	0	-2,8						FDP	-3,2	-3	-5,1	-5,2				
										Zieloni	-1,7	-1,6	-2,7	-1,5				
										Lewica	nd	0,3	-0,7	-0,8				

Źródło: opracowanie własne

W badanej próbie wartości ujemne wskaźnika najczęściej występowały w przypadku wyborów do Zgromadzenia Narodowego Węgier. Dotyczyły one przede wszystkim ugrupowań, które w ostatnich latach rywalizowały o przejęcie władzy, tj. Węgierskiej Partii Socjalistycznej oraz Fideszu. Z drugiej strony, wartościami dodatnimi charakteryzują się wyniki osiągane przez mniejsze ugrupowania. Mamy zatem do czynienia z sytuacją odwrotną niż w Republice Federalnej Niemiec. Czy oznacza to, że dla węgierskiego wyborcy kandydaci Fideszu i Socjalistów są mniej atrakcyjni niż reprezentanci średnich i małych ugrupowań? Odpowiedzi na tak sformułowane pytanie należy poszukiwać w konstrukcji węgierskiego systemu wyborczego. Przeprowadzana w części większościowej druga tura głosowania oraz przyjęta w tym systemie konstrukcja mechanizmu kompensacyjnego powodują, że w pierwszej turze elektorat może pozwolić sobie na udzielanie poparcia kandydatom zarejestrowanym przez mniejsze ugrupowania. Głosy te umożliwią im nie tylko zajęcie silniejszej pozycji przed negocjacjami politycznymi, które zawsze towarzyszą powtórzonemu głosowaniu, ale również mogą przyczynić się do zdobycia mandatów z puli kompensacyjnej³¹. Zatem węgierski elektorat, w przeciwieństwie do

---

³¹ Stosowany w węgierskim systemie wyborczym mechanizm kompensacyjny stanowi bez wątpienia jeden z najbardziej skomplikowanych, zaś na jego zasadnicze elementy składają się tzw. głosy ułamkowe oraz lista krajowa. Głosami ułamkowymi są wszystkie te, które nie spowodowały uzyskania mandatu na niższych poziomach dystrybucji (tj. w okręgach jednomandatowych oraz wielomandatowych okręgach terytorialnych). Zgodnie z przepisami prawa wyborczego głosami ułamkowymi są:

- głosy oddane na kandydatów w jednomandatowych okręgach wyborczych w I ważnej turze głosowania, które nie wystarczyły do uzyskania mandatu;
- głosy oddane w terytorialnych okręgach wyborczych na listy partii politycznych, które nie wystarczyły do uzyskania mandatu;
- głosy, które przewyższyły liczbę głosów ważnych niezbędnych do uzyskania mandatu.

Nie są głosami ułamkowymi głosy oddane w nieważnej turze głosowania oraz głosy oddane na listy partii politycznych, które w skali całego kraju nie przekroczyły 5% progu wyborczego.

Zgodnie z ustawą, listę krajową tworzy 58 mandatów. Niemniej jednak, pula ta może zostać powiększona o mandaty, których nie udało się obsadzić w okręgach terytorialnych (co miało miejsce przy okazji każdej z dotychczasowych węgierskich elekcji parlamentarnych).

Głosy ułamkowe oraz lista krajowa ograniczają obawy wyborców o zmarnowanie głosu. W szczególności dotyczy to części większościowej systemu wyborczego. Wyborcy mając świadomość, że ich głosy oddane w okręgu jednomandatowym zostaną wykorzystane w dystrybucji mandatów z listy krajowej, w mniejszym stopniu będą skłonni do odwracania się od kandydatów reprezentujących ugrupowanie będące ich pierwszą preferencją polityczną, nawet jeśli nie mają oni realnych szans na zdobycie mandatów czy też na wejście do II tury wyborów. Co więcej, wyborcy rozumiejący zasady funkcjonowania węgierskiego systemu wyborczego w mniejszym stopniu będą angażować się w podział głosów ze względu na kandydata ubiegającego się o elekcję. Powinni oni być świadomi, że głos oddany na kandydata ugrupowania nie będącego ich pierwszym wyborem, może przyczynić się nie tylko do zdobycia mandatu przez tego kandydata, ale również pomóc jego

niemieckiego, nie odczuwa tak silnej presji, wynikającej z obawy przed zmarnowaniem głosów w części większościowej, by rozdzielać je na rzecz kandydatów reprezentujących najsilniejsze ugrupowania. Co więcej, przyjęcie konstrukcji, zgodnie z którą głosy oddane w części proporcjonalnej na ugrupowania, które nie przekroczyły klauzuli zaporowej, nie są brane pod uwagę w kompensacyjnej dystrybucji mandatów, sprawia, że część wyborców przenosi swoje poparcie na większe ugrupowania, powiększając tym samym pulę zdobytych przez nie głosów. Dlatego też nie powinny dziwić ujemne wartości wskaźnika *candidate vote gap*, notowane w węgierskich wyborach parlamentarnych przez największe partie. Siła przyciągania kandydatów w tych elekcjach wydaje się bowiem być słabsza niż efekt psychologiczny generowany przez system wyborczy, zachęcający elektorat do popierania w części większościowej swoich pierwszych preferencji politycznych.

Inkumbencja

We wcześniejszej części artykułu przywołano funkcjonujący w literaturze pogląd, jakoby jedną z kluczowych wskazówek pozwalających wyborcom na zorientowanie się co do wartości poszczególnych kandydatów rywalizujących o mandaty jest ubieganie się o ponowny wybór (tzw. inkumbencja). Jeśli zatem, dla wyborców podejmujących decyzję odnośnie sposobu udzielenia poparcia, zasadnicze znaczenie ma osoba kandydata, a nie jego przynależność partyjna, należy oczekiwać, że inkumbenci będą uzyskiwać większe dodatnie wartości wskaźnika *candidate vote gap* niż pozostali kandydaci.

Dla potrzeb niniejszej analizy, za inkumbentów uznano tych kandydatów, którzy odnieśli zwycięstwo w tym samym jednomandatowym okręgu wyborczym w trzech kolejnych elekcjach parlamentarnych. Kandydaci reprezentujący okręg przez tak długi okres bez wątpienia mieli wystarczającą ilość czasu oraz środków by zdobyć oraz ugruntować zaufanie zamieszkujących go wyborców.

---

ugrupowaniu w zdobyciu mandatów z listy krajowej. Ten rodzaj rozdziału głosów może nieść za sobą negatywne skutki dla wyniku osiągniętego przez ugrupowanie zajmujące pierwsze miejsce w szeregu preferencji wyborcy.

Analizie poddane zostały elekcje parlamentarne przeprowadzone w następujących państwach: Szkocja (1999-2007), Walia (2003-2011), Nowa Zelandia (2005-2011) oraz Republika Federalna Niemiec (2002-2009). W przypadku każdego z państw zidentyfikowano kandydatów spełniających kryterium trzech kolejnych zwycięstw w tym samym okręgu wyborczym. Następnie dla każdego z nich, na podstawie rezultatów ostatniej elekcji parlamentarnej, obliczono wskaźnik *candidate vote gap*. Kolejny krok polegał na wyliczeniu średnich wartości wskaźnika dla wszystkich inkumbentów oraz zestawieniu ich ze średnimi wartościami uzyskanymi przez pozostałych kandydatów.

W analizowanym okresie w Szkocji zidentyfikowano 41 kandydatów czyniących zadość kryterium trzech zwycięstw – 31 należało do Partii Pracy, 6 reprezentowało Liberalnych Demokratów, zaś 4 Szkocką Partię Narodową. W przypadku Walii, 12 zidentyfikowanych inkumbentów należało do Partii Pracy. Z kolei w Nowej Zelandii mieliśmy do czynienia z 23 kandydatami, którzy trzy razy z rzędu zdobywali mandat w tym samym okręgu – 17 reprezentowało Partię Narodową, zaś 6 Partię Pracy. W wyborach do niemieckiego Bundestagu zidentyfikowano 84 inkumbentów, spośród których 49 było członkami CDU, 32 SPD, zaś 3 Die Linke.

Tabela 3 – Wpływ inkumbencji na głosowanie w mieszanych systemach wyborczych

Państwo	Partia polityczna	Inkumbenci	Pozostali
Walia (2011)	Partia Pracy	6,7	4,77
Szkocja (2007)	Partia Pracy	6,82	1,03
	Szkocka Partia Narodowa	7,46	1,54
	Liberalni Demokraci	15,99	4,98
Nowa Zelandia (2011)	Partia Pracy	15,5	7,48
	Partia Narodowa	4,91	1,03

Państwo	Partia polityczna	Inkumbenci	Pozostali
RFN (2009)	SPD	8,53	4,41
	CDU	8,41	3,98
	Die Linke	3,75	-0,77

Źródło: obliczenia własne.

Rezultaty uzyskane dzięki wykorzystaniu wyżej opisanej metodologii potwierdzają tezę o inkumbencji jako istotnej przesłance determinującej zachowania wyborcze elektoratu. W każdym przypadku inkumbenci uzyskiwali wyższe wartości *candidate vote gap* niż pozostali kandydaci. Innymi słowy, w każdym z badanych państw ta grupa kandydatów uzyskiwała zdecydowanie najlepsze rezultaty w stosunku do list wyborczych zarejestrowanych przez reprezentowane przez nich partie polityczne. Efekt ten był najsilniejszy w przypadku szkockich laburzystów oraz kandydatów nowozelandzkiej Partii Narodowej ubiegających się o trzecią reelekcję, dla których średnie wartości wskaźnika były niemal sześć- i pięciokrotnie wyższe, w porównaniu do wartości notowanych przez pozostałych reprezentantów tych ugrupowań.

Powyższe dane dowodzą, że inkumbenci stanowią grupę kandydatów, która w największym stopniu przyciąga głosy sympatyków innych ugrupowań. Jako, że wyborcy ci pozostają lojalni wobec list partii politycznych będących ich pierwszą preferencją, udzielając poparcia inkumbentowi, rozdzielają swoje głosy. Kandydaci ci stanowią zatem istotną przyczynę głosowania podzielonego w mieszanych systemach wyborczych.

Dane indywidualne

Dotychczasowe rozważania dostarczają dowodów potwierdzających, że kandydaci ubiegający się o elekcję w jednomandatowych okręgach wyborczych mogą stanowić przyczynę rozdziału głosów. Niemniej jednak nie należy zapominać o zasadniczej słabości analiz przeprowadzanych na podstawie danych zagregowanych.

Pomimo, że umożliwiają one komparatystykę zachowań wyborczych w zróżnicowanych kontekstach instytucjonalnych, społecznych czy historycznych, stanowią słabe źródło wiedzy o przesłankach kryjących się za decyzjami poszczególnych wyborców. Informacji na ten temat należy poszukiwać w danych indywidualnych zebranych w badaniach sondażowych. Pozwalają one zidentyfikować motywy kryjące się za decyzją o podziale głosów pomiędzy reprezentantów różnych sił politycznych. Na ich podstawie możliwym jest ustalenie, czy kandydaci ubiegający się o elekcję w okręgach jednomandatowych oraz sposób ich postrzegania (oceny) mają dla wyborców jakiegokolwiek znaczenie przy podejmowaniu decyzji o udzieleniu poparcia. A jeśli tak, to czy wyborcy kierujący się tym właśnie kryterium dzielą swoje głosy częściej niż pozostali?

Przeprowadzona w tej części artykułu analiza dotyczy zachowań wyborczych elektoratu biorącego udział w mieszanych elekcjach do japońskiej Izby Reprezentantów (2000, 2003 i 2005), szkockiego Parlamentu Narodowego (2007) oraz włoskiej Izby Deputowanych (1994, 1996 i 2001).

Wybory do japońskiej Izby Reprezentantów

W przypadku Japonii, tradycja głosowania personalnego ukształtowała się jeszcze za czasów poprzedniego systemu wyborczego. Obowiązujący w latach 1947-1993 system pojedynczego głosu nieprzechodniego powodował, że rywalizujący w jednym okręgu wyborczym kandydaci, będący członkami tego samego ugrupowania, mogli odróżniać się od siebie jedynie osobowościami. Jako, że każdy z nich ubiegał się o mandat z ramienia tej samej partii politycznej, w grę nie wchodziła rywalizacja na programy, gdyż każdy z nich reprezentował ten sam³². W związku z tym, kandydaci mogli zabiegać o głosy wyborców wyłącznie poprzez osobiste apele, w których nie tylko prezentowali własne zasługi na rzecz okręgu, ale przede wszystkim zaciągali wobec jego mieszkańców szereg zobowiązań. W ten sposób ukształtowała się silna pozycja kandydatów Partii Liberalno-Demokratycznej, którzy dzięki wieloletniemu

---

³² S.R. Reed, *Japan: Haltingly Towards a Two-Party System*, [w:] *The Politics of Electoral Systems...*, s. 306.

sprawowaniu władzy oraz trosce o interesy własnego elektoratu potrafili zbudować silne osobiste poparcie.

Współczesne środowisko wyborcze Japonii stanowi amalgamat dwóch rzeczywistości: jedną z nich jest wieloletnia tradycja polityki skoncentrowanej na kandydatach, drugą zaś nowy mieszany system wyborczy, w którym większość mandatów w Izbie Reprezentantów obsadzana jest w okręgach jednomandatowych³³. Dzięki temu kandydaci Partii Liberalno-Demokratycznej nadal czerpią korzyści z głosowania personalnego. Zdaniem Barry'ego C. Burdena głosowanie podzielone oraz, będące jego konsekwencją, asymetryczne poparcie dla poszczególnych ugrupowań w obu częściach systemu, wynika bezpośrednio z różnic w liczbie oraz jakości zgłaszanych kandydatur. Wieloletnia dominacja Partii Liberalno-Demokratycznej na japońskiej scenie politycznej spowodowała, że ugrupowanie to dysponuje znacząco liczbą inkumbentów, co pozwala mu na wystawianie w poszczególnych okręgach wysokiej jakości oraz dobrze rozpoznawalnych kandydatów³⁴. Co ciekawe, samo ugrupowanie (jako organizacja) nie cieszy się zbyt dużą sympatią japońskich wyborców, zaś jego sukcesy w poszczególnych okręgach jednomandatowych wynikają z popularności poszczególnych kandydatów, mobilizujących swój elektorat nie za pomocą centralnych struktur partyjnych, lecz lokalnych komitetów poparcia (tzw. *koenkai*)³⁵.

Wpływ kandydatów liberalno-demokratycznych na zachowania wyborcze japońskiego elektoratu był świetnie widoczny w wyborach do izby niższej japońskiego parlamentu w 2000 r. W okręgach wyborczych, w których kandydat Partii Liberalno-Demokratycznej nie ubiegał się o reelekcję, prawie połowa spośród wyborców Demokratycznej Partii Japonii, którzy poparli jej listy w części proporcjonalnej, również w części większościowej oddała głos na jej kandydata. Jednakże, gdy w okręgu pojawiał się kandydat liberalno-demokratyczny, ledwie 1/3 sympatyków

---

³³ B.C. Burden, *Candidate-Driven Ticket Splitting in 2000 Japanese Elections...*, s. 33.

³⁴ Tamże, s. 35.

³⁵ M. Kuhno, *Turnout and Strategic Ticket-Splitting under Japan's New Electoral Rules*, „Asian Survey”, vol. 37, 1997, s. 438; E.S. Krauss, R. Pekkanen, *Explaining Party Adaptation to Electoral Reform: The Discreet Charm of LDP?*, „Journal of Japanese Studies”, vol. 30, nr 1, 2004, s. 10-13.

demokratów pozostawała lojalna wobec jej kandydata. W ten oto sposób atrakcyjność kandydatów Partii Liberalno-Demokratycznej stymulowała głosowanie podzielone wśród elektoratu pozostałych ugrupowań³⁶.

Również analiza danych zebranych przy okazji wyborów do Izby Reprezentantów z lat 2003 i 2005 potwierdza powyższe spostrzeżenia³⁷. Dla japońskich wyborców, którzy uczestniczyli w tamtych wyborach, osobowość kandydata ubiegającego się o elekcję z jednomandatowego okręgu wyborczego stanowiła jedną z najistotniejszych przesłanek przy podejmowaniu decyzji o udzieleniu poparcia. W przypadku obu elekcji najczęstszą przyczyną oddania głosu na danego kandydata była jego przynależność partyjna. W 2003 r. 35,2%, a w 2005 r. 37,9% japońskich wyborców przyznało, że w okręgu jednomandatowym zagłosowało na kandydata z powodu jego afiliacji partyjnej. Osobowość kandydata jako przesłanka udzielenia poparcia znalazła się na drugim miejscu pod względem liczby wskazań. W 2003 r. 16,5%, a w 2005 r. 21,8% wyborców przyznało, że o oddaniu głosu na kandydata zdecydowała jego osobowość.

Spośród wyborców, którzy przyznali, że przy oddawaniu głosu w części większościowej systemu wyborczego kierowali się przede wszystkim poparciem dla określonego ugrupowania, w 2003 r. 14,2%, a w 2005 r. 17,5% podzieliło swoje głosy. Zachowanie to występowało zdecydowanie częściej wśród wyborców, którzy podejmując decyzję o oddaniu głosu w okręgu jednomandatowym kierowali się przede wszystkim osobowością kandydata. W 2003 r. aż 40%, a w 2005 r. 37,4% wyborców w tej grupie udzieliło poparcia dwóm różnym siłom politycznym.

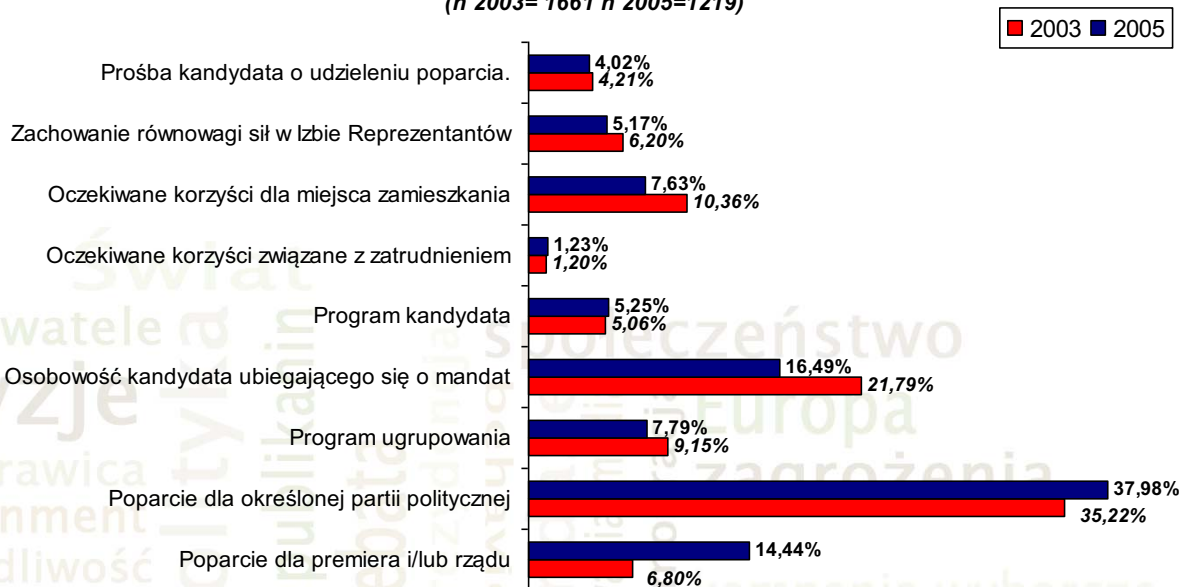
³⁶ B.C. Burden, *Candidate-Driven Ticket Splitting in 2000 Japanese Elections...*, s. 38.

³⁷ Dane pochodzą z *Nation-wide Longitudinal Survey Study on Voting Behavior in the Early 21st Century, 2001-2005 (0530)*.

Wykres 1. Czynniki decydujące o udzieleniu poparcia w części większościowej japońskiego systemu wyborczego (2003 i 2005)

Czym kierowałeś się udzielając poparcia kandydatowi w okręgu jednomandatowym?
(n 2003= 1661 n 2005=1219)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie *Nation-wide Longitudinal Survey Study on Voting Behavior in the Early 21st Century, 2001-2005 (0530)*.

Wybory do Parlamentu Narodowego Szkocji

Większość wyborców (59%), którzy w 2007 r. wzięli udział w głosowaniu do szkockiego parlamentu przyznała, że oddając głos w okręgu jednomandatowym kierowała się sympatią wobec ugrupowania, a nie zgłoszoną przezeń kandydaturą³⁸. Dla tych wyborców akceptacja ugrupowania była równoznaczna z akceptacją jej kandydata rywalizującego o poparcie w okręgu jednomandatowym. Pozostałe 41% respondentów przyznało, że to właśnie kandydat ubiegający się o mandat, a nie jego przynależność partyjna, stanowił dlań kluczową wskazówkę co do sposobu głosowania. Jednocześnie 31% wyborców uzależniało udzielenie poparcia liście ugrupowania od akceptacji zgłoszonej przez niego kandydatury w okręgu, zaś dla 10% przesłanką przesądzającą o sposobie głosowania był wyłącznie kandydat, a nie jego afiliacja partyjna. Warto zwrócić uwagę, w jaki sposób kandydaci ubiegający się o mandat wpływali na zachowania wyborców w obu tych grupach. W pierwszym przypadku wyborcy uzależniali poparcie dla partii politycznej od akceptacji zgłoszonej

³⁸ Dane pochodzą z *The 2007 Scottish Election Study*.

przez nią kandydatury. Oznacza to, że jeżeli wyborca nie aprobował kandydata, zgłoszonego do rywalizacji o mandat przez partię polityczną będącą jego pierwszą preferencją, przynosił oba swoje głosy na ugrupowanie, które pomimo, iż zajmowało dalsze miejsce w jego szeregu preferencji, to w jego przekonaniu zgłosiło lepszego kandydata. Wyborca ten oddawał zatem spójny głos na jedno ugrupowanie. Z kolei w przypadku drugiej grupy elektoratu, kandydaci stanowili czynnik powodujący głosowanie podzielone. Wyborcy, którzy przyznali, że głosowali na kandydata bez względu na jego przynależność partyjną, udzielali bowiem poparcia w części większościowej systemowi kandydatowi uznawanemu przez nich za najlepszego, zaś w części proporcjonalnej liście ugrupowania zajmującego najwyższe miejsce w ich szeregu preferencji. Innymi słowy, elektorat ten, kierując się dwójakiego rodzaju kryteriami, podejmował dwie niezależne od siebie decyzje o udzieleniu poparcia. To właśnie w tej grupie wyborców należy oczekiwać największego odsetka rozdzielczych głosów.

Wykres 2. Czynniki wpływające na decyzje wyborców w okręgach jednomandatowych w wyborach do szkockiego parlamentu (2007 r.)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie The 2007 Scottish Election Study.

Co piąty spośród wyborców, którzy przyznali, że głosując w okręgu jednomandatowym głosował na partię polityczną, a nie na reprezentującego ją kandydata, rozdzielił swoje głosy. W ten sam sposób zagłosowało aż 31% spośród wyborców, którzy uzależniali swoje poparcie dla ugrupowania od akceptacji jego kandydata. Zgodnie z oczekiwaniami, z największym odsetkiem rozdzielaaczy głosów mamy do czynienia wśród wyborców, dla których pierwszorzędne znaczenie przy udzielaniu poparcia w okręgu miał kandydat. Ponad połowa z nich (55%) oddała swoje głosy na kandydata, który nie był związany z ugrupowaniem, którego listę poparli w części większościowej.

Wybory do włoskiej Izby Deputowanych

Czynnik personalny miał również wpływ na głosowanie podzielone w wyborach do włoskiej Izby Deputowanych. W dwóch ostatnich mieszanych elekcjach (1996 i 2001), listy ugrupowań wchodzących w skład formacji przewodzonej przez Silvio Berlusconi osiągały zdecydowanie lepsze rezultaty w głosowaniu proporcjonalnym, niż miało to miejsce w przypadku koalicyjnych kandydatów centroprawicy rywalizujących w kolegiach wyborczych. W obu przypadkach listy ugrupowań centroprawicowych zdobywały o około 1,5 mln głosów więcej niż ich koalicyjni kandydaci. Jednocześnie w przypadku włoskiej centrolewicy zarysował się dokładnie odwrotny trend: w 1996 r. kandydaci tej formacji zdobyli o około 400 tys. głosów więcej niż listy ugrupowań tworzących koalicję, zaś w 2001 r. różnica ta wzrosła do około 1,5 mln głosów³⁹.

Tabela 1. Głosowanie w części większościowej i proporcjonalnej w mieszanym systemie wyborczym do Izby Deputowanych (1994-2001)

	LEWICA			PRAWICA		
	Część większościowa	Część proporcjonalna	Różnica	Część większościowa	Część proporcjonalna	Różnica
1994	12 755 083	13 260 225	-505 142	18 246 240	17 917 396	328 844

³⁹ F. Venturino, *Split ticket voting in Italy: Rightist voters in 2001 parliamentary election*, tekst dostępny pod adresem: http://www.studielettorali.it/convegni/paper/Venturino_ing.pdf, 25.06.2012.

1996	16 744 708	16 270 935	473 773	15 027 275	16 481 785	-1 454 510
2001	16 315 355	14 827 087	1 488 268	16 918 020	18 390 893	-472 873

Źródło: F. Venturino, *Split ticket voting in Italy: Rightist voters in 2001 parliamentary election*.

Poszukując źródeł asymetrii charakterystycznej dla rezultatów osiągniętych w głosowaniu większościowym i proporcjonalnym przez włoską centroprawicę, Stefano Bartolini zwraca szczególną uwagę na czynnik osobowościowy, jako jedną z głównych przyczyn słabego wyniku wyborczego kandydatów tej formacji. Uważa on, iż wpływ na zachowanie części sympatyków centroprawicy mogły mieć m.in.:

- a) jakość kandydatur– przyczyną dobrego wyniku kandydatów centrolewicy, a jednocześnie słabego centroprawicy, mogły być ich cechy osobowościowe. Ludzie lewicy zdawali się wyborcom bardziej zaufani, bardziej kompetentni, lepiej znani oraz bardziej związani z mieszkańcami kolegium (okręgu) wyborczego, niż kandydaci prawicy;
- b) ideologiczna niekompatybilność koalicji centroprawicowej– główne komponenty tej koalicji (Forza Italia, Lega Nord, Alleanza Nazionale, CCD–CDU) dzieliła znaczna ideologiczna przepaść, której zaakceptowanie dla sporej części wyborców okazało się niemożliwe. Nijak bowiem miały się do siebie nacjonalistyczne hasła AN i secesjonistyczna retoryka LN. Podobnie w przypadku FI i CCD–CDU, niemożliwym wydawało się, by konserwatywni katolicy mogli zaakceptować skrajnie wolnorynkową ideologię FI. Stając przed tego rodzaju dylematami, wyborcy decydowali się poprzeć kandydata reprezentującego tzw. trzecią siłę, a nierzadko reprezentanta centrolewicy, niż zagłosować na centroprawicową kandydaturę, która zdawała się skupiać w sobie zbyt wiele ideologicznych sprzeczności;
- c) akceptacja lidera– nie ulega wątpliwości, że Silvio Berlusconi jest postacią nietuzinkową i wielobarwną, zaś dla wielu wyborców wręcz kontrowersyjną. Możliwa do przyjęcia jest więc hipoteza, iż to stosunek do

Silvio Berlusconi sprawiał, że wielu wyborców prawicowych rezygnowało z popierania jego kandydatów w kolegiach⁴⁰.

Roberto D'Alimonte uważa jednak, że słabych wyników kandydatów centroprawicy nie należy wiązać, z ich niższą jakością. Badacz ten zwraca uwagę, że wszyscy kandydaci reprezentujący koalicję (niezależnie od ich afiliacji partyjnej) osiągnęli gorsze rezultaty niż ich listy partyjne. Z drugiej strony, reprezentanci wszystkich ugrupowań wchodzących w skład koalicji centrolewicowej (prócz kandydatów Odrodzenia Komunistycznego, którzy startowali pod własnym szyldem) zdobywali większe poparcie niż listy zgłoszone przez ich rodzime ugrupowania. Na tej podstawie Roberto D'Alimonte wysnuwa wniosek, że o ile głos oddany przez centroprawicowy elektorat w części proporcjonalnej systemu odzwierciedlał jego prawdziwe preferencje polityczne, o tyle głos oddawany na kandydata w kolegium wyborczym stanowił formę sprzeciwu wobec koalicji, w której uczestniczyło najbardziej przezeń preferowane ugrupowanie oraz przewodzącego jej lidera⁴¹.

Również wyniki badań Fulvio Venturino dowodzą, że główną przyczyną, dla której wyborcy centroprawicy rezygnowali w 2001 r. z popierania jej kandydatów, była niechęć wobec Silvio Berlusconi jako lidera całej formacji oraz przyszłego premiera⁴². Dlatego w ich przypadku podział głosów stanowił swoistą formę sprzeciwu wobec proponowanego modelu przywództwa.

Warto zastanowić się, czy w wyborach do włoskiej Izby Deputowanych kandydaci ubiegający się o mandat w poszczególnych kolegiach wyborczych mieli wpływ na decyzję elektoratu o rozdziale głosów. Z danych zebranych w ramach Włoskich Studiów Wyborczych z lat 1994-1996 wynika, że dla zdecydowanej większości włoskiego elektoratu zasadniczym czynnikiem determinującym decyzję o udzieleniu poparcia kandydatowi w okręgu jednomandatowym nie były jego walory

---

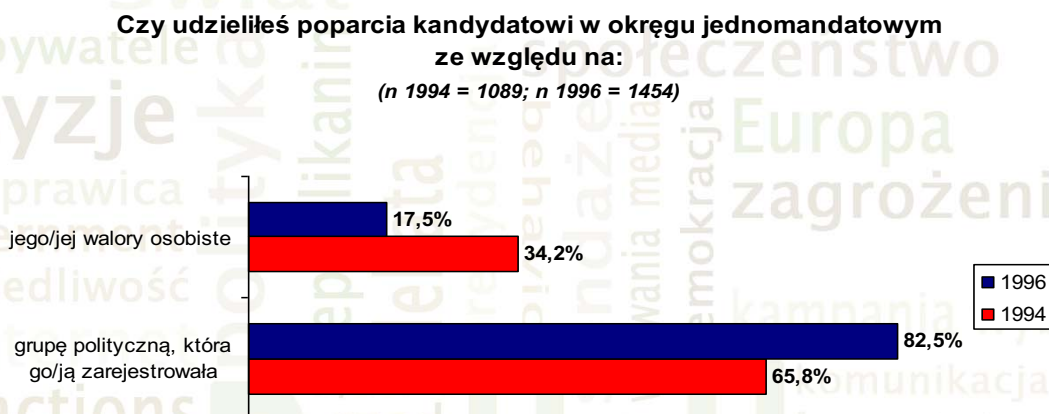
⁴⁰ S. Bartolini, *Political Consequences of Italian Mixed Electoral System...*

⁴¹ R. D'Alimonte, *Mixed Electoral Rules, Partisan Realignment and Party System Change in Italy*, [w:] *Mixed-Member systems: The best of the both worlds?...*, s. 338-341.

⁴² Patrz szerzej: F. Venturino, *Split ticket voting in Italy...*

osobiste lecz przynależność do określonej grupy politycznej⁴³. W pierwszej mieszanej elekcji do Izby Deputowanych 65% wyborców przyznało, że w kolegium jednomandatowym oddało swój głos na kandydata z powodu jego członkostwa w grupie politycznej. W dwa lata później wartość ta wzrosła aż do 82,5%.

Wykres 3. Czynniki decydujące o udzieleniu poparcia w części większościowej systemu wyborczego do Izby Deputowanych (1994-1996)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie *The 1994 Italian National Election Study* oraz *The 1996 Italian National Election Study*.

Wyborcy, którzy głosując w kolegium jednomandatowym w pierwszym rządzie kierowali się przynależnością kandydata do określonej grupy politycznej zdecydowanie rzadziej dzielili swoje głosy. W 1994 r. 4,5%, a w 1996 r. 4,75% z nich wyraziło swoje preferencje polityczne w ten właśnie sposób. Częściej swoje głosy rozdzielali wyborcy, dla których zasadnicze znaczenie miały walory osobiste kandydata ubiegającego się o mandat w kolegium. W pierwszej mieszanej elekcji 10,5% z nich podzieliło swoje głosy, zaś w następnej odsetek ten wzrósł do 11%.

Zakończenie

Przeprowadzona w niniejszym artykule analiza dostarcza szeregu dowodów potwierdzających, że kandydaci rywalizujący w okręgach jednomandatowych mogą stanowić przyczynę rozdziału głosów w mieszanych systemach wyborczych.

⁴³ Dane pochodzą z *The 1994 Italian National Election Study* oraz *The 1996 Italian National Election Study*.

Potwierdzają to wyniki badań przeprowadzonych na podstawie danych zagregowanych oraz indywidualnych.

Analiza wartości wskaźnika *candidate vote gap* potwierdza, że niemal we wszystkich mieszanych systemach wyborczych elektorat dzieli swoje głosy ze względu na osobę kandydata ubiegającego się o mandat. Zjawisko to jest szczególnie silne w państwach, które w przeszłości wykorzystywały spersonalizowane systemy wyborcze (Szkocja, Walia, Nowa Zelandia, Japonia). Z kolei w przypadku elekcji do węgierskiego Zgromadzenia Narodowego, przyjęta konstrukcja systemu wyborczego sprawia, że elektorat jest w mniejszym stopniu skłonny do porzucania najbardziej przez siebie preferowanego kandydata, w obawie o zmarnowanie głosu. Efektem tego są ujemne wartości wskaźnika *candidate vote gap* notowane przez największe ugrupowania. Jedynie w Republice Federalnej Niemiec wartości wskaźnika *candidate vote gap* nie pozwalają jednoznacznie stwierdzić, że przyczyną rozdziału głosów w tym kraju są kandydaci. Istnieją bowiem przesłanki pozwalające uznać, że za dodatnimi wartościami wskaźnika uzyskiwanymi przez kandydatów chadecji i lewicy kryją się strategiczne zachowania elektoratu.

Warto pamiętać również o szczególnym wpływie, jaki na decyzję o rozdziale głosów mają tzw. inkumbenci. Wyraźnie wyższe wartości wskaźnika *candidate vote gap* uzyskiwane przez tego rodzaju kandydatów dowodzą, że są oni w stanie przyciągnąć nie tylko głosy sympatyków własnego ugrupowania, ale również poparcie elektoratu, który w części proporcjonalnej systemu oddał swoje głosy na listy innych partii.

Również analiza danych sondażowych potwierdza, że dla wyborców głosujących w mieszanych systemach wyborczych kandydaci stanowią istotną przesłankę przy podejmowaniu decyzji o udzieleniu poparcia w okręgu jednomandatowym. Efekt ten był najsilniejszy w wyborach do szkockiego parlamentu, w których 41% Szkotów, którzy wzięli udział w głosowaniu, przyznało, że kandydat miał wpływ na podejmowaną przez nich decyzję w udzieleniu poparcia. Z kolei w mieszanych elekcjach do japońskiej Izby Reprezentantów prawie co czwarty

wyborca przyznał, że udzielając poparcia w okręgu jednomandatowym kierował się osobowością kandydata. Tylko w przypadku Włoch osobowość kandydatów rywalizujących o mandaty w poszczególnych kolegiach zdawała się nie mieć większego znaczenia dla wyborców. Zdecydowana większość z nich przyznawała bowiem, że oddając głos na kandydata kierowała się jego przynależnością do określonej grupy politycznej. Przypadek mieszanych elekcji parlamentarnych we Włoszech jest jednak interesujący z innego powodu: pokazuje on bowiem inny wymiar głosowania personalnego, w którym to osoba lidera danej formacji politycznej wywiera znaczący wpływ na decyzje wyborców odnośnie sposobu głosowania.

W każdym z analizowanych przypadków potwierdza się z kolei prawidłowość, zgodnie z którą większą skłonność do rozdziału głosów przejawiają wyborcy, dla których osobowość kandydata stanowi zasadniczą przesłankę udzielenia poparcia. Ta część elektoratu dała się uwieść kandydatom zabiegającym o poparcie w okręgach jednomandatowych, pozostając jednocześnie wierną liście wyborczej najbardziej przez siebie preferowanego ugrupowania.

Jeremiasz Salamon – doktorant w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Abstrakt

Głosowanie podzielone stanowi jedno z najbardziej intrygujących zagadnień we współczesnych studiach wyborczych. Badaczy zajmujących się tym fenomenem rozpała dyskusja na temat jego przyczyn oraz konsekwencji dla sceny politycznej. Niniejszy artykuł koncentruje się na jednej z przyczyn głosowania podzielonego w mieszanych systemach wyborczych, którą są kandydaci rywalizujący o mandaty w części większościowej systemu. Zasadnicze pytania, na które odpowiedzi poszukuje autor, dotyczą wpływu kandydatów na decyzje wyborców o udzieleniu poparcia oraz

rozdziale głosów pomiędzy różne siły polityczne. Autor przyjmuje założenie, że wyborcy, dla których osobowość kandydata ma większe znaczenie niż jego afiliacja partyjna, będą przejawiać większą skłonność do podziału przysługujących im głosów. W celu weryfikacji powyższego założenia, analizie zostały poddane zarówno dane zagregowane (w postaci wyników elekcji), jak również dane indywidualne zebrane w trakcie badań ankietowych.

CANDIDATES IMPACT ON SPLIT TICKET VOTING IN MIXED MEMBER ELECTORAL SYSTEMS

Abstract

A split ticket voting is one of the most intriguing issues in modern electoral studies. Scholars, involved in the analysis of this phenomenon, are kindled in a fierce debate on its causes and consequences for the political scene. This article focuses on one of the causes of split ticket voting in mixed member electoral systems, which are candidates competing for seats in a plurality tier. The essential questions the author seeks to answer are related to the impact of the candidates on the voters decisions how to cast their votes and the decision to split their votes between different political forces. The author assumes that the voters support candidates because of their personality, rather more than their party affiliation and are more prone to split their votes. In order to verify this assumption both aggregated data (election results), as well as individual data collected during the election surveys have been analyzed.